

УДК 81'25'373.2 [811.111:811.161.2]

*Наталія Швець,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ
З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
(на матеріалі українського перекладу роману
L.M. Montgomery «Anne of Green Gables»)**

У статті розглянуто способи перекладу власних назв з англійської мови українською у романі L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» та його перекладі, виконаному А. Вовченко. Вони, вилучені із зазначеного твору, було поділено на дві групи – топоніми (назви географічних об'єктів) та антропоніми (власні назви людей). Серед використаних методів передачі топонімів та антропонімів виявлено транскрибування, транслітерацію (в тому числі з модифікаціями), описовий переклад, дослівний переклад, калькування, усталені відповідники, уточнення, поєднання цих методів та лексичну мовотворчість.

Ключові слова: *переклад, власна назва, транскрибування, транслітерація, калькування, описовий переклад, дослівний переклад.*

В статье рассмотрены способы перевода имен собственных с английского языка на украинский в романе L.M. Montgomery «Anne of Green

Gables» и его украинском переводе, выполненном А. Вовченко. Онимы, отобранные с указанного произведения, были разделены на две группы – топонимы (названия географических объектов) и антропонимы (имена собственные, обозначающие людей). Среди использованных методов передачи топонимов и антропонимов выявлены транскрибирование, транслитерация (включая модификации), описательный перевод, дословный перевод, калькирование, общепринятые соответствия, уточнения, сочетание этих методов и лексические языковые образования.

Ключевые слова: перевод, имя собственное, транскрибирование, транслитерация, калькирование, описательный перевод, дословный перевод.

The article describes the means of translation of proper names from English into Ukrainian based on the novel «Anne of Green Gables» by L.M. Montgomery and its translation completed by A. Vovchenko. The translation of proper names is a difficult task due to the necessity not only to convey their pronunciation, but also to interpret the meaning behind sounds, some national peculiarities. The proper names, selected from the mentioned work, were classified into two groups – toponyms (geographical names) and anthroponyms (personal names).

We distinguished the following methods of toponyms translation. The first one is the use of common equivalents (e.g. the Gulf of St. Lawrence – затока Святого Лаврентія); the second way is transcribing (e.g. Avonlea – Ейвонлі, Bright River – Брайт Рівер); the third is descriptive translation, used when translating the names created by main character Ann Shirley (e.g. the Lake of Shining Waters – Озеро Осяйних Вод); the fourth is literal translation (e.g. Green Gables – Зелені Даху), the fifth is loan translation (e.g. Nova Scotia – Нова Шотландія), the sixth is transliteration (e.g. Hohenlinden – Гогенлінден), the last one is the the combination of these methods.

While translating anthroponyms, A. Vovchenko made use of five methods. The first of them is transcription (e.g. Rachel Lynde – Рейчел Лінд, Matthew Cuthbert – Метью Камберт, William Blair – Вільям Блер), the second is transliteration (e.g. Cuthbert – Камберт, Thomas Lynde – Томас Лінд, Carmody – Кармоді, Marilla – Марілла), the third is combination of these ways (e.g. Peter Morrison – Пітер Моррісон, Hepzibah Jenkins – Гензіба Дженкінс), the fourth is the use of specifications (e.g. Mrs. Alexander Spencer – пані Спенсер, дружина Александра Спенсера, Mrs. Peter Blewett – пані Блуетт, дружина Пітера Блуетта). More should be said about linguistic creativity as a method of translating anthroponyms in the translation of the novel «Anne of Green Gables» by L.M. Montgomery. This method becomes important when translator finds unusual proper names, when there are no equivalents of this name in the target language or the target audience cannot understand the meaning due to the fact that this is peculiar only to some cultures. In such case, the translators create their own equivalents paying special attention to conveying both the meaning and all the connotations, which the author meant.

Key words: translation, proper name, transcription, transliteration, loan translation, descriptive translation, literal translation.

На сучасному етапі розвитку суспільства вагомим значення набуває перекладацька діяльність, що допомагає порозумітися представникам різних лінгвокультур. Однією з найсуперечливіших у сучасному перекладознавстві є проблема перекладу власних назв, які, слід за авторами енциклопедії «Українська мова», розуміємо як «індивідуальні найменування окремих одиничних об'єктів» [8, с. 83]. Особливості передачі онімів іншою мовою полягають в тому, що вони зазвичай зберігають свій первісний звуковий образ. Тому, як слушно зауважує І. Алексєєва, суто формальний підхід до перекладу імен – серйозна помилка, що може стати причиною багатьох неточностей та непорозумінь у тексті перекладу [1, с. 13]. У зв'язку з цим, завданням перекладача у цьому разі є не просто милозвучна передача власних імен мовою перекладу, але і збереження у звуковій формі певної національної своєрідності [7, с. 366].

Основні принципи передачі онімів іншою мовою були викладені В. Виноградовим у його праці «Вступ до перекладознавства», де дослідник зазначив, що головними способами перекладу власних імен є транслітерація, транскрипція, калькування і транспозиція [3, с. 130]. У цій же розвідці зазначається, що творчість при перекладі власних назв, починається в той момент, коли перекладач стикається з так званими смисловими іменами, перекладаючи які слід використовувати одну із двох моделей – чиста основа чи основа та ономастичний формант [3, с. 164].

Як зазначає Я. Рецкер, перекладачі все частіше відмовляються від транскрипції та віддають перевагу калькуванню, адже транскрибування може створювати власні назви, що не мають жодного сенсу в мові перекладу [6, с. 3].

Досить нетрадиційний погляд на вищезазначену проблему викладає у своєму дослідженні М. Бережна, котра намагається розкрити тринадцять етапів стратегії перекладацької роботи, в результаті яких перекладач приймає рішення щодо способів передачі власних імен і назв на мову перекладу [2].

На сьогодні ще не встановлено єдиних правил перекладу англійських онімів українською мовою, тому необхідним видається розгляд перекладацьких стратегій такого плану на прикладі конкретних перекладів.

Мета статті – окреслити специфіку передачі власних назв роману L. Montgomery «Anne of Green Gables» в українському перекладі А. Вовченко «Енн із Зелених Дахів».

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) розглянути характерні особливості передачі топонімів українською мовою у вищезазначеному творі, 2) охарактеризувати особливості перекладу антропонімів.

Загальнонауковим вважається підхід, який спирається на розмежування власних назв живих істот і неживих предметів [8, с. 83], тому оніми, що були використані у романі L. Montgomery «Anne of Green Gables», поділимо

на 2 групи: топоніми (назви географічних об'єктів) та антропоніми (власні назви людей).

Під час передачі **топонімів** у романі Л. Монтгомері українською мовою А. Вовченко використовувала такі методи перекладу:

1. **Усталені відповідники.** За допомогою цього методу було перекладено такі назви географічних об'єктів як *the Gulf of St. Lawrence* – затока Святого Лавренція, *New Brunswick* – Нью-Брансвік, *Prince Edward island* – Острів Принца Едварда, *Charlottetown* – Шарлоттаун. Проте не всі топоніми мають свої усталені відповідники.

2. **Транскрибування** або транскрипція як метод, що полягає у фонетичній передачі назви, тобто запису його звучання іноземною мовою, була використана при підборі відповідників таких найменувань як *Avonlea* – Ейвонлі, *Bright River* – Брайт Рівер, *White Sands* – Вайт Сендз, *Marysville* – Мерісвілл.

3. **Описовий переклад** застосовано при передачі найменувань об'єктів, для яких головна героїня твору Енн Ширлі вирішила підібрати свою назву. Так виникають такі оніми як *the White Way of Delight*, перекладений як *Білий Шлях Зачудування*. Головна героїня так пояснює необхідність уведення цієї назви: «Але це чудове місце не варто називати Алеєю. Ця назва зовсім порожня. Краще – зараз, я придумую – Білий Шлях Зачудування. Правда, гарно? І дуже образно». Подібно у сюжетну канву поступово вплітаються і такі назви як-от *the Lake of Shining Waters* – Озеро Осяйних Вод, *Orchard Slope* – Садовий Схил (назва обійстя пана Баррі), *Lover's Lane* – Стежина Закоханих, *Willowmere* – Купіль Верболозу, *Violet Vale* – Долина Фіалок, *the Birch Path* – Березовий Шлях, *the Dryad's Bubble* – Джерело Дриад.

4. **Дослівний переклад** застосовано у таких назвах як *Green Gables* – Зелені Дахи та *the Avenue* – Алея.

5. **Метод калькування**, тобто відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова, що полягає у дослівному перекладі власного імені по частинах з наступним складанням цих частин в одне ціле, використано для відтворення назви *Nova Scotia* – Нова Шотландія (латинський відповідник *New Scotland*).

6. **Транслітерація**, при якій географічні назви передаються буквами українського алфавіту без урахування особливостей вимови, використана при передачі назви *Hohenlinden* – Гогенлінден.

7. Цікавим є **поєднання** вищезазначених методів при перекладі топонімів. Це, зокрема, поєднання:

– транслітерації та дослівного перекладу (*Lynde's Hollow* – Долина Лінд, *Barry's pond* – ставок Баррі, *the White Sands Hotel* – Вайтсендзький готель, *White Sands Cove* – Вайтсендзька затока),

– транслітерації і транскрибування (*Hopeton* – Гоуптон, *Newbridge* – Ньюбридж, *Bolingbroke* – Болінброк).

У перекладі **антропонімів** у романі Л. Монтгомері українською мовою А. Вовченко використовувала такі методи:

1. **Транскрибування** застосовано для передачі таких власних назв як *Rachel Lynde – Рейчел Лінд, Matthew Cuthbert – Метью Катберт, William Blair – Вільям Блер, Anne Shirley – Енн Шурлі, Walter Shirley – Волтер Шурлі, Jedediah – Джедедаїя, Nancy – Ненсі, Flora Jane – Флора-Джейн, Katie Maurice – Кемі Моріс, Violetta – Віолетта, Minnie MacPherson – Мінні Макферсон, Prissy Andrews – Пріссі Ендрюс, Gilbert Blythe – Гілберт Блайт, Charlie Sloane – Чарлі Слоун, Josie Pye – Джозі Пай.*

2. **Транслітерація** використана для перекладу таких імен, як *Cuthbert – Катберт, Thomas Lynde – Томас Лінд, Carmody – Кармоді, Marilla – Марілла, Richard Spencer – Річард Спенсер, Rosalia De Vere – Розалія де Вер, Cordelia – Корделія, Geraldine – Джеральдіна, Lily Jones – Лілі Джонс, Jerry Vuote – Джеррі Вут, Bertha Shirley – Берта Шурлі, Sara Gillis – Сара Джилліс, Priscilla – Прісцилла.* Варто звернути увагу на **модифікації** при транслітерації вищезазначених власних назв. До таких модифікацій можна віднести:

- додавання закінчень жіночого роду (*Geraldine – Джеральдіна*);
- транслітерація із заміною англійської літери «і» на українську «и» (*Sara Gillis – Сара Джилліс, Priscilla – Прісцилла*);
- заміна літери «а» в англійській мові в кінці слова на «я» в українській мові (*Rosalia De Vere – Розалія де Вер, Cordelia – Корделія*);
- додавання м'якого знаку у мові перекладу (*Geraldine – Джеральдіна*).

3. **Поєднання методів** теж використано для передачі імен, тут можемо говорити про одночасне застосування:

- транслітерації і транскрибування (*Peter Morrison – Пітер Моррісон, Hepzibah Jenkins – Гензіба Дженкінс*);
- транскрибування та дослівного перекладу (*Mrs. Hammond – пані Геммонд, Miss Rogerson – панна Роджерсон*);
- транслітерації та дослівного перекладу (*Mr. Kirke – пан Кірк*).

4. **Уточнення** застосовано у випадках деякої невідповідності між англійським записом імені та його українським аналогом, наприклад при передачі імен *Mrs. Alexander Spencer – пані Спенсер, дружина Александра Спенсера, Mrs. Peter Blewett – пані Блуетт, дружина Пітера Блуетта, Mrs. Superintendent Bell – пані Белл, дружина директора.*

Як уже зазначалося вище, творчість у перекладі власних назв починається в той момент, коли перекладач стикається з нестандартними онімами. На думку О. Ребрія, існує три види ситуацій, що спонукають перекладача до лексичної мовотворчості:

1) одиниця оригіналу не має відповідника, причиною чого є те, що позначений нею об'єкт невідомий представникам приймаючої мовної спільноти;

2) одиниця оригіналу має усталений відповідник, який з певних причин відсутній у внутрішньому лексиконі мовця;

3) одиниця оригіналу має усталений відповідник, який з певних причин (не тільки мовних, а й культурних, комунікативних, афективних тощо) не влаштовує перекладача [5, с. 25].

В оригіналі роману L. Montgomery «Anne of Green Gables» до таких нестандартних онімів можна віднести, як це можна побачити вище, назви, що їх добирає головна героїня для об'єктів, що її оточують. Було зазначено, що у такому разі перекладач вдається до описового перекладу. Проте, можемо говорити про один випадок, коли А. Вовченко довелося звернутися до лексичної мовотворчості. Прочитуємо оригінал твору: «*That's the apple-scented geranium.* 'Oh, I don't mean that sort of a name. I mean just a name you gave it yourself. Didn't you give it a name? May I give it one then? May I call it – let me see – **Bonny** would do – may I call it Bonny while I'm here? Oh, do let me!» [9, с. 46]. Власна назва Bonny, яку Енн Ширлі хоче присвоїти герані, в українському перекладі має відповідник Любонька. Розглянемо процес вибору такого перекладу докладніше. Як зауважує О. Ребрій, вибір мотиваційної ознаки номінативної одиниці, створюваної перекладачем, є складним творчим процесом через те, що він змушений реконструювати у своїй свідомості концепт, вже вербалізований автором [5, с. 25]. Чинниками когнітивної реконструкції, як зазначає далі дослідник, є: 1) мотиваційна ознака та спосіб створення вихідної одиниці; 2) особливості цільової мови, культури, ідеології тощо; 3) особливості індивідуальної когнітивної організації перекладача [5, с. 25].

У перекладі вихідна одиниця Bonny замінюється відповідником Любонька шляхом поєднання ознаки «жіноче ім'я» з урахуванням особливостей цільової культури, адже транслітерована назва Бонні не передала б усіх особливостей, властивих оригінальній назві. Це підтверджує така цитата з перекладу: «*Можна, доки я тут, називати її Любонькою? – Господи, та мені байдуже! Нащо взагалі давати якесь ім'я герані? – А я люблю, коли речі мають свої власні ймення, навіть звичайні герані. Так вони стають схожими на людей. Звідки нам знати – а раптом герань ображається, що ми кличемо її тільки геранню й більше ніяк? Вам би теж не сподобалось, якби вас кликали тільки жінкою. Авжеж, я назву її Любонькою» [4, с. 41].*

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що під час перекладу топонімів твору L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» було використано усталені відповідники, транскрибування, описовий переклад, дослівний переклад, калькування, транслітерацію та поєднання методів. Для передачі антропонімів перекладач користувалася методами транскрибування, транслітерації з певними модифікаціями, поєднаннями цих методик, уточненнями та методом лексичної мовотворчості.

Перспективи подальших розвідок полягають у можливості розгляду особливостей перекладу фразеологізмів у зазначеному романі.

Література

1. Алексеева И. Введение в переводоведение : учебное пособие [для филологических и лингвистических факультетов вузов] / Алексеева И. – М. : Академия; СПб. : Филол. фак. СПбГУ, 2004. – 325 с.
2. Бережна М. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв / М. Бережна // Вісник СумДУ. – Серія «Філологія». – 2007. – № 1. – Том 2. – С. 62–66.
3. Виноградов В. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
4. Монтгомері Л.-М. Енн із Зелених дахів / Люсі-Мод Монтгомері. – Л. : Урбіно, 2013. – 320 с.
5. Ребрій О. Теорія перекладацької творчості у мовному, текстуальному та діяльнісному вимірах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / О. Ребрій. – К., 2014. – 36 с.
6. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. Переиздание с комментариями Д. Ермоловича / Рецкер Я. – М. : Р. Валент, 2007. – 240 с.
7. Суперанская А. Общая теория имени собственного / Александра Васильевна Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
8. Українська мова : енциклопедія / [редкол. : В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін.]. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
9. Montgomery L.M. Anne of Green Gables [Електронний ресурс] / Lucy Maud Montgomery. – Режим доступу : <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables.asp>.

References

1. Alekseeva I. Vvedenie v perevodovedenie : uchebnoe posobie [dlia filolohicheskikh i linhvisticheskikh fakultetov vuzov] / Alekseeva I. – M. : Akademiia; SPb. : Filol. fak. SPbHU, 2004. – 325 s.
2. Berezhna M. Trynadsiat etapiv perekladu vlasnykh imen ta nazv / M. Berezhna // Visnyk SumDU. – Seriiia «Filolohiia». – 2007. – № 1. – Tom 2. – S. 62–66.
3. Vinogradov V. Vvedenie v perevodovedenie (obshchie i leksicheskie voprosy) / Viktor Vladimirovich Vinogradov. – M. : Izdatelstvo instituta obshcheho sredneho obrazovaniia RAO, 2001. – 224 s.
4. Monthomeri L.-M. Enn iz Zelenykh dakhiv / Liusi-Mod Monthomeri. – L. : Urbino, 2013. – 320 s.
5. Rebrii O. Teoriiia perekladatskoi tvorchosti u movnomu, tekstualnomu ta diialnismomu vymirakh : avtoref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia dokt. filol. nauk : spets. 10.02.16 «Perekladoznavstvo» / O. Rebrii. – K., 2014. – 36 s.

6. Retsker Ia. Teoriia perevoda i perevodcheskaia praktika. Ocherki linhvisticheskoi teorii perevoda. Pereizdanie s kommentariiami D. Ermolovicha / Retsker Ia. – M. : R. Valent, 2007. – 240 s.

7. Superanskaia A. Obshchaia teoriia imeni sobstvennoho / Aleksandra Vasilevna Superanskaia. – M. : Nauka, 1973. – 366 s.

8. Ukrainska mova : entsyklopediia / [redkol. : V. Rusanivskiyi, O. Taranenko, M. Ziabliuk ta in.]. – K. : Vyd-vo «Ukr. entsyklopediia» im. M.P. Bazhana, 2004. – 824 s.

9. Montgomery L.M. Anne of Green Gables [Elektronnyi resurs] / Lucy Maud Montgomery. – Rezhym dostupu : <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables.asp>.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри
іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Скляренко Олесею Богданівною*

Стаття надійшла до редакції 17 листопада 2016 року